

Görme Engelli Ergenlerin Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi

Semra Karaca*, Ayşegül Oksay Şahin**

* Arş. Gör. Dr, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı

** Arş. Gör. Dr, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı

Tıbbiye C. No:49 Haydarpaşa/İstanbul

E-mail: sckaraca@marmara.edu.tr

Tel: +90216330 20 70/1149

Fax: +902164183773

ÖZET

Amaç: Her yaş grubunda olduğu gibi ergenlerde de önemli duygusal ifâdelerden biri öfkedir. Eğer öfke uygun yollarla açığa çıkarılmazsa veya ifâde edilemezse ergende fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilir. Bu araştırmanın amacı görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri, öfke ifâde tarzlarını ve cinsiyet, yaş, ebeveyn eğitim durumu gibi bazı değişkenlerle ilişkilerini incelemektir.

Yöntem: Çalışma bir görme engelliler ilköğretim okuluna devam eden, yaşları 11-17 arasında değişen, görme engeli dışında engeli olmayan 59 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri sosyodemografik özellikler, âilevi ve eğitimsel özellikleri içeren Bilgi Formu ve Türk örneklemini için geçerlilik çalışmaları yapılan Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği ile toplanmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamındaki görme engelli ergenlerin yaş ortalaması 14.29 ± 0.15 'tir. Görme engelli ergenlerde öfke puan ortalamaları Sürekli Öfke $X=25.17 \pm 6.37$, Öfke Kontrol $X=19.88 \pm 6.17$, Öfke Dışa Vurma $X=18.90 \pm 6.09$, Öfke İçte Tutma $X=18.69 \pm 5.61$ olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre bakıldığında erkeklerin sürekli öfke puan ortalamaları ve öfkeyi dışa vurma puan ortalamalarının kızlara göre yüksektir.

Tartışma ve Sonuç: Görme engelli ergenlerin sürekli öfke puan ortalamalarının yüksek olduğu, cinsiyete göre erkeklerin sürekli öfke puan ortalamaları ve öfkeyi dışa vurma puan ortalamalarının kızlara göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Literatürde görme engelli ergenlerle yapılan benzer bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte, genel ergen grubunda da cinsiyet açısından benzer sonuçlara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: görme engelli ergen, öfke düzeyi, öfke ifade tarzı

ABSTRACT

Blind Adolescents' Anger Levels and Expressing Their Anger Styles

Objectives: Adolescents in each age group as one of the major emotional expressions of anger. Appropriate ways of expressing anger cannot be revealed if not removed or adolescent physical, psychological and social problems may result.

The aims of this study investigate blind adolescents' anger levels, ways of expressing themselves and relationships with variables as gender, age, parents' educational background.

Method: The study was being fulfilled 59 blind adolescents that continuous primary school for blind, ages 11 to 17 and only visually handicapped. Data was collected with an information form that includes demographic information and State-Trait Anger Expression Inventory.

Findings: The mean age of blind adolescent participated in the survey is 14.29 ± 0.15 . Mean of blind adolescents' anger points was found as continuous anger $x=25.17 \pm 6.37$, anger control $x=19.88 \pm 6.17$, anger-out $x=18.90 \pm 6.09$ and anger-in $x=18.69 \pm 5.61$. When mean values were examined according to gender, it was found that males had higher mean values from continuous anger and anger-out scales than females and the difference was found statistically significant.

Discussion and Conclusion: Blind adolescent of the study have high level of continuous anger and

male adolescents are more likely to outwardly express their anger. According to gender, it was found that males had higher mean values from continuous anger and anger-out scales than females and the difference was found statistically significant. Blind adolescents have not been found in the literature, a similar study, found similar results in terms of gender in the general adolescent group.

Keywords: blind adolescent, anger levels, styles of anger expressions

GİRİŞ

Ergenlik, biyolojik, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan gelişme ve olgunlaşmanın meydana geldiği, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu 1998, Yılmaz 2002). Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, ergenlik dönemi 10-19 yaşları arasındadır (Yılmaz 2002).

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi-Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı engelliği, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerin çeşitli derecelerde kaybedilmesi olarak tanımlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi-Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı 2005).

Ülkemizde 10-19 yaş grubunda 12 657 301 ergen yaşamakta ve bu yaş grubunda görme engellilik oranının %0.36 olduğu bildirilmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu 2009).

Engellilik hangi şekilde olursa olsun (duyma, görme, bedensel, zihinsel), ergenlik döneminde psikososyal değişiklikler nedeniyle kişiyi daha çok etkilemektedir (Gordon 1996). Campbell'a (2007) göre, görme engelli bir çocuğun duygusal gelişimi, bazı riskler taşıyor çünkü diğerlerinin duygularını yanıtlama ve ayırma kapasiteleri sınırlıdır. Gelişimde tipik olarak göz ve ses kontağı ilk ilişkiler için en önemli etkenlerdir; çocuk göremediğinde diğerleriyle ilişkide kendini anlamak için etkileşimde âilesele seslere bağımlıdır. Görme engelliler göz kontağı kuramama, görememe durumuna bağlı olarak korkma, tedirgin olma davranışları sergileyebilmektedirler. Görme engelli bireyin sosyal gelişimi toplumun yapısı ile yakından ilgilidir. Eğer toplumun görme engelliye olan bakışı tepkide bulunma, dışlama yönünde ise görme engelli bireyde soyutlanma, kaçınma davranışları ortaya çıkabilmektedir (Demir ve Şen 2009).

Her yaş grubunda olduğu gibi ergenlerde de önemli duygusal ifâdelerden biri öfkedir. Eğer öfke uygun yollarla açığa çıkarılmazsa veya ifâde edilemezse ergende fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabilir (Starnes ve Peters 2004, Albayrak ve Kutlu 2009).

Öfke baskı, engellenme, hayâl kırıklığı, incinme, korku ve hakların çiğnenmesi karşısında gösterilen duygusal bir tepkidir (Duran ve Eldeleklioğlu 2005, Arslan 2009). Öfke tüm insanların yaşadığı bir duygu olmasına rağmen, öfke ifâdesi toplumsal ve kültürel farklılıklardan kişisel özelliklere kadar pek çok psikososyal faktörden etkilenmektedir (Cox ve ark. 2000; Ramirez ve ark. 2001, Coles ve ark. 2002).

Birçok çalışmada öfke bir fenomen olarak tanımlanmıştır. Sıklıkla öfkenin olumsuz sonuçları tanımlanırken, McCarthy öfkenin normal, sağlıklı bir duygu olduğunu belirtmiştir. Burney (2006) öfke ifâdesini, reaktif, etkili ve kontrollü olmak üzere üçe ayırmış ve her bir ifâde tarzının duygunun yoğunluğu, zamanı ve yanıtlama biçimiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir (Burney 2006).

Spielberger'e göre öfke dışa vurumu, oluşan öfke duygusunun sözel olarak ve/veya davranışa dökülerek dışarıya aktarılmasıdır ve öfkenin yol açtığı stresle başa çıkmada uyumsuz bir tepkidir. Öfke içe vurumu kişinin gizleyerek veya öfkeyi içinde tutarak var olan öfke etkenlerine karşı kullandığı bir mekanizmadır. Öfke kontrolü ise kişinin başkalarıyla ilişkilerinde öfkesini ne ölçüde kontrol ettiği veya ne ölçüde sakinleşme eğiliminde olduğunu belirten durum, bireysel tepkilerle öfkeyi ifâde eden kontrol deneyimleridir (Starnes ve Peters 2004, Albayrak ve Kutlu 2009, Wolf ve Foshee 2003). Özetle öfke içte, öfke yaratan düşünce ve duyguları bastırma eğilimini, öfke dışta, çevredeki insanlara veya objelere yönelik saldırı-ganca davranışlar gösterme eğilimini, kontrol edilen öfke ise, öfke yaşantısını veya öfkenin ifâdesini kontrol edebilme yeteneğini yansıtmaktadır (Duran ve Eldeleklioğlu 2005, Blake ve Hamrin 2007).

Ergenlik döneminde öfke ergenler arasında yaranmaya hâttâ ölüme varabilen sonuçlara yol açabilmektedir. Öfkenin gelişiminde birkaç etiyolojik faktör önemlidir: Zayıf akademik performans, akranları tarafından reddedilme, negatif akran sosyalizasyonu, disfonksiyonel ev çevresi, âilevi genetikler ve nörobiyolojik yetersizlikler bunlara örnek oluşturmaktadır (Burney 2006).

Ergenlik döneminde agresif davranışların

ilâç/madde bağımlılığı, suça eğilim, depresyon ve intihar girişimiyle ilişkisi olduğu ve ergenle ailesi arasında çatışmalara yol açtığı literatürde belirtilmektedir (Leenaars ve ark. 2001, Batıgün ve Şahin 2003, Terzian ve Fraser 2005, Stern 1999, Puskar ve ark. 2008).

Öfke sağlıklı bir biçimde kontrol edilemediğinde ya kişinin kendisine ya da karşısındaki insanlara yansıtılmakta ve saldırganca davranışlara hâttâ şiddete yol açabilmektedir. Günümüzde ergenler arasında şiddete eğilimin ve şiddete dayalı suçların arttığı da literatürde bildirilmektedir. Bu nedenle öfkenin kontrol edilmesi ve sağlıklı bir şekilde sözel olarak ifade edilmesi şiddetin azaltılmasında da rol oynayacaktır (Herrmann 2003, Gambetti ve Giusberti 2009).

Sağlık profesyonelleri okullarda, halk sağlığı alanında, hastanelerde, iş yerlerinde engelli bireylere hizmet vermektedirler. Sağlığı geliştirme, sağlıklı yaşama konusunda bu gruba verilen hizmetlerin önemi büyüktür (Ocakçı 1999). Sağlık hizmetleri kişilerarası ilişkilere temellenir ve profesyonellerin öfke ile baş etmeyi bilmeleri ve bireylere danışmanlık edebilmeleri gerekmektedir. Bu araştırmada, görme engelli ergenlerin öfke düzeyi ve öfke ifade tarzlarının sosyodemografik özellikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri, öfke ifade tarzlarını ve cinsiyet, yaş, ebeveyn eğitim durumu gibi bazı değişkenlerle ilişkilerini incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın evrenini bir devlet görme engelliler ilköğretim okulunda öğrenim gören 83 görme engelli ergen oluşturmuştur. Kurum izinleri alındıktan sonra araştırmanın amaçları ergenlere anlatılmış, araştırmaya katılmayı kabûl eden ve sözel onam alınan 59 görme engelli ergen örneklemini oluşturmuştur.

İşlem

Ergenlere demografik özellikleri içeren Bilgi Formu ve Sürekli Öfke – Öfke Tarz Ölçeği yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Spielberger tarafından öfke duygusunun ifadesi ve kontrolüne yönelik davranışları ölçmek amacıyla geliştirilen Sürekli Öfke – Öfke Tarz Ölçeği'nin ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği çalışması Özer tarafından yapılmıştır. Dörtlü likert tipinde olan ölçek 34 madde içermektedir. Sürekli Öfke Ölçeği 10 madde, üç alt ölçekten oluşan Öfke Tarz Ölçeği 24 maddedir ve alt ölçekler dışı vurulan öfke (Öfke Dışa Vurma) 8 madde, içte tutulan öfke (Öfke İçte Tutma) 8 madde, kontrol altına alınmış öfke (Öfke Kontrol) 8 maddeden oluşmaktadır (Özer 1997).

Sürekli Öfkeden alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunu, Öfke Kontrol ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kontrol edilebildiğini, Öfke Dışa Vurma ölçeğindeki yüksek puanlar öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunu ve Öfke İçte Tutma ölçeğindeki yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir (Özer 1997).

Çalışmada iç tutarlık için ölçeklerin Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış; Sürekli Öfke: 0.77, Öfke Dışa Vurma: 0.80, Öfke İçte Tutma: 0.73, Öfke Kontrol: 0.79 olarak bulunmuştur.

Çalışmada veriler bilgisayar ortamında yüzdelik, ortalama ve t testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan ergenler ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıfa devam etmekte olup, %45.8'i (n=27) 6. sınıftadır. Ergenlerin %33.9'u (n=20) 14, %30.5'i (n=18) 15 yaşındadır ve yaş ortalaması 14.29±0.15'dir. Ergenlerin %62.7'si (n=37) erkek, %37.3'ü (n=22) kızdır. Görme engelli ergenlerin %78.0'i (n=46) yatılı ve %22.0'si (n=13) gündüzlü öğrenim görmektedir (Tablo 1).

Ergenlerin âilevi özellikleri incelendiğinde annelerin %15.3'ünün (n=9) okuma yazma bilmediği, %57.6'sı (n=34) ilköğretim, %5.1'nin (n=3) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin babaların

Tablo1. Görme Engelli Ergenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik özellikler	n	%
Yaş		
12	5	8.5
13	8	13.6
14	20	33.9
15	18	30.5
16	7	11.9
17	1	1.7
Cinsiyet		
Kız	22	37.3
Erkek	37	62.7
Sınıf		
6	27	45.8
7	8	13.6
8	24	40.7
Eğitim Biçimi		
Gündüzlü	13	22.0
Yatılı	46	78.0
Toplam	59	100

Tablo2. Görme Engelli Ergenlerin Âilevî Özelliklerine Göre Dağılımı

Âilesel Özellikler	n	%
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	9	15.3
Okur-yazar	2	3.4
İlkokul	34	57.6
Ortaokul	7	11.9
Lise	4	6.8
Üniversite	3	5.1
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	3	5.1
Okur-yazar	1	1.7
İlkokul	30	50.8
Ortaokul	13	22.0
Lise	8	13.6
Üniversite	4	6.8
Annenin iş/mesleği		
Ev hanımı	45	76.3
İşçi	8	13.6
Memur	3	5.1
Serbest meslek	3	5.1
Babanın iş/mesleği		
İşsiz	4	6.8
İşçi	28	47.5
Memur	8	13.6
Serbest meslek	19	32.2
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	5	8.5
2-3 kardeş	31	47.5
4-10 kardeş	23	39.0
Toplam	59	100

%5.1'inin okuma yazma bilmediği, %50.8'i (n=30) ilkokul, %6.8'inin (n=4) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Görme engelli ergenlerin annelerinin %76.3'ü (n=45) ev hanımı, babaların %47.5'inin (n=28) işçi olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Araştırmaya katılan ergenlerin %8.5'inin (n=5) tek

çocuk olmasına karşın %39.0'u (n=23) 4-10 kardeştir (Tablo 2). Bir sorununuz/sıkıntınız olduğunda kimlerle konuşursunuz sorusuna ise ergenlerin %49.1'i (n=29) anneleriyle konuştukları yanıtını vermişlerdir.

Görme engelli ergenlerde öfke puan ortalamaları Sürekli Öfke $X=25.17\pm6.37$, Öfke Kontrol $X=19.88\pm6.17$, Öfke Dışa Vurma $X=18.90\pm6.09$, Öfke İçte Tutma $X=18.69\pm5.61$ olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Ergenlerin cinsiyete göre puan ortalamaları incelendiğinde erkeklerin sürekli öfke puan ortalamaları ve öfkeyi dışa vurma puan ortalamalarının kızlara göre yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu (sürekli öfke; $t=1.932$ $p=0.05$, öfkeyi dışa vurma; $t=2.128$ $p=0.03$), yine erkeklerin öfkeyi içte tutma puan ortalamalarının kızlara göre yüksek olduğu ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı fark olduğu ($t=2.632$ $p=0.01$) saptanmıştır (Tablo 4).

Görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının yaş, ebeveyn eğitim durumu gibi diğer araştırmada incelenen diğer sosyodemografik değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı ilişkileri olmadığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Araştırma kapsamındaki görme engelli ergenlerin %62.7'si erkek ve %78.0'i yatılı olarak öğrenim görmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürllüler İdaresi - Özürllülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı verilerine göre ülkemizde görme engellilere yönelik yatılı ve gündüzlü toplam 14 eğitim kurumunda 1105 ergen öğrenim görmektedir. Engellilerin yaklaşık %41.0'i ilkokul, %5.64'ü ortaokul mezunu olup, yüksek eğitime devam etme oranı %2.24'dür. Bu bilgiler, ülkemizde engellilere yönelik eğitim olanaklarının yetersiz olduğunu düşündürmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürllüler İdaresi-Özürllülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı 2005).

Görme engelli ergenlerin âilevî özellikleri incelendiğinde annelerin ve babaların yarısından fazlası ilkokul mezunu, annelerin büyük bir çoğunluğunun ev

Tablo 3. Görme Engelli Ergenlerin Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzlarının Dağılımı

Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzları	İtem Sayısı	Ort.	S
Sürekli Öfke	10	25.17	6.377
Öfkeyi Dışa Vurma	8	18.90	6.093
Öfkeyi İçte Tutma	8	18.69	5.615
Öfke Kontrol	8	19.88	6.170

Tablo 4. Cinsiyet ile Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzlarının İlişkisi

<i>Cinsiyet</i>	Sürekli Öfke			Öfkeyi Dışa Vurma			Öfkeyi İçte Tutma			Öfke Kontrol		
	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>
Kız	22	23.14	5.809	22	16.77	5.108	22	16.32	4.941	22	18.27	6.430
Erkek	37	26.38	6.465	37	20.16	6.340	37	20.11	5.572	37	20.84	5.890
	t =1.932 p=0.05			t = 2.128 p=0.03			t =2.632 p=0.01			t=1.563 p=0.124		

hanımı, babaların yaklaşık yarısının işçi olduğu bulunmuştur. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 raporuna göre, ülkemizde kadınların %52.0'si ilköğretim birinci kademe eğitimini tamamlamış olup, eğitime devam etme oranı eğitim düzeyi yükseldikçe önemli ölçüde düşmektedir (TNSA 2008).

Araştırma kapsamındaki görme engelli ergenlerin %49.1'i bir sorunu/sıkıntısı olduğunda anneleriyle konuştukları ifade etmişlerdir. Ergenlerin büyük çoğunluğunun yatılı öğrenim gördüğü dikkate alındığında; engelli ergenlerin en önemli destek sistemlerinden biri olan aileden uzak olduğu görülmekte ve bu anlamda yeterli destek alamayacaklarını düşündürmektedir. Bu bağlamda, görme engelli ergenlerin dönemsel sıkıntılarını çözmede farklı destek sistemlerini etkin hale getirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Ergenlik dönemindeki en önemli özelliklerden biri de bağımsızlaşma çabasıdır. Ergen içsel dünyasında anne-babanın tüm güçlülüğünü çözümleyip, kendini onlardan ayrı ve bağımsız bir birey olarak kabul etme çabası içindedir (Yılmaz 1990). Aileden uzak olma ve kendi sorumluluğunu alma durumunun, ergenin bağımsızlaşma sürecini etkileyebileceği düşünülebilir.

Araştırma kapsamındaki görme engelli ergenlerin sürekli öfke puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Doğan ve arkadaşlarının (1999) yaptıkları çalışmada ergenlerin sürekli öfke puan ortalamasının 20.96 olduğu, öfke kontrol puanının 20.75 ve öfkeyi dışa vurma puan ortalamasının 16.15 olarak bulmaları bulgularımızla kısmen paralellik göstermektedir (Doğan, Güler ve Koçak 1999). Arslan'ın çalışmasında (2005) Sürekli Öfke $X=30.4\pm2.95$, Öfke Kontrol $X=17.7\pm2.86$, Öfke Dışa Vurma $X=19.9\pm1.59$, Öfke İçte Tutma $X=19.6\pm1.71$ olarak bulunmuştur ve bizim bulgularımızla paralellik göstermektedir. Ülkemizde görme engelli ergen örnekleminde yapılmış benzer bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte, engelli olmayan ergenlere yapılan çalışma bulgularıyla bulgularımızın

benzerlik göstermesi, öfke düzeyi ve ifade tarzı açısından görme engelli ergenlerle diğer ergenler arasında büyük bir farklılık olmadığını düşündürmektedir.

Araştırmada görme engelli erkek ergenlerin kız ergenlere oranla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksek sürekli öfke, öfkeyi dışa vurma ve içte tutma puanları almışlardır. Bütün yaş dönemlerinde kızların erkeklere oranla öfkelerini daha az ifade ettikleri, şiddete mâruz kalsalar bile erkek ergenlerin kızlardan daha çok agresif ve itkisel davranışlar gösterdikleri literatürde bildirilmektedir (Leschied ve ark. 2001).

Çalışma bulgularıyla benzer olarak, Cox ve arkadaşları (2000) yaptıkları çalışmada kızların erkeklere göre öfkelerini daha çok bastırdıklarını ve kontrol ettiklerini, erkeklerin ise daha çok öfkelerini dışa yansıttıklarını bulmuşlardır (Cox ve ark. 2000). Ramirez ve arkadaşlarının (2001) üç ayrı toplumsal gruptan oluşan örnekleme üniversite ergenleri ile yaptıkları çalışmada ise kızların yine öfkelerini duygusal düzeyde yaşadıkları ve içlerinde tuttıkları oysa erkeklerin davranışsal düzeyde yaşadıkları ve karşılarındaki kişiye yansıttıkları bulunmuştur (Ramirez, Fujihara ve Van Goozen 2001). Erdur ve arkadaşlarının (2009) yaptıkları çalışmada benzer olarak kızların öfkelerini içe yansıttıkları, erkeklerin ise öfkelerini dışa yansıttıklarını bulmuşlardır (Erdur-Baker ve ark. 2009).

Görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının yaş, ebeveyn eğitim durumu gibi diğer sosyodemografik değişkenlerle istatistiksel olarak anlamlı ilişkileri olmadığı ve engelli olmayan akranlarından önemli farklılık göstermedikleri belirlenmemiştir.

Sınırlılıklar

Çalışma bir görme engelliler ilköğretim okulunda öğrenim gören, araştırmaya katılmayı kabul eden görme engelli ergenlerle gerçekleştirilmiş kesitsel tanımlayıcı bir çalışmadır. Bulgular bu gruba sınırlıdır.

SONUÇ

Görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri ve öfke ifâde tarzlarını belirlemek amacıyla planlanan bu çalışmada örneklemini oluşturan grubun sürekli öfke düzeylerinin yüksek olduğu, erkeklerin sürekli öfke puan ortalamaları ve öfkeyi dışa vurma puan ortalamalarının kızlara göre yüksek olduğu ve diğer demografik değişkenlerle öfke düzeyi ve ifâde tarzının ilişkili olmadığı bulunmuştur.

İlgili literatürde görme engelli ergenlerin öfke düzeyleri ve öfke ifâde tarzlarına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamış olması dikkate alındığında ve bulgularımız doğrultusunda ülkemizde özellikle engelli ergenlere yönelik büyük ölçekli benzer çalışmaların yapılması ve engelli ergenlere sağlık bakımı sunan profesyonellerin bu verileri girişimlerinde temel almaları önerilebilir. Engelli ergenlerle çalışan sağlık profesyonellerinin öfke yönetimi ile ilgili eğitimler ve grup çalışmaları yapmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Albayrak B, Kutlu Y (2009) Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*; 2: 57-61.
- Arslan C (2009) Anger, self-esteem, and perceived social support in adolescence. *Social Behavior and Personality*; 37: 555-564.
- Batgün AD, Şahin NH (2003) Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi? *Türk Psikoloji Dergisi*; 18: 37-52.
- Blake CS, Hamrin V (2007) Current approaches to the assessment and management of anger and aggression in youth: a review. *J Child and Adolesc Psychiatr Nurs*; 20(4):209-21.
- Burney DM (2006) An investigation anger styles in adolescents students. *Negro Educ Rev*; 57 (1-2): 35-51.
- Campbell J (2007) Understanding the emotional needs of children who are blind. *J Visual Impair Blindness*; 101: 351-357.
- Coles CJ, Greene AF, Braithwaite HO (2002) The relationship between personality, anger expression and perceived family control among incarcerated male juveniles. *Adolescence*; 37(146):395-409.
- Cox LD, Stabb DS, Hulgus JF (2000) Anger and depression in girls and boys. *Psychol Woman Quarterly*; 24, 110-112.
- T Demir, Ü Şen (2009). Görme engelli öğrencilerin çeşitli değişkenler açısından öğrenme stilleri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*; 2(8):154-161.
- Doğan S, Güler H, Koçak E (1999) Hemşirelerin hastaların öfke davranışlarına tepkileri ve kendi öfke düzeylerinin belirlenmesi. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*; 3: 20-26.
- Duran Ö, Eldeleklioğlu J (2005) Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 25: 267-280.
- Erdur-Baker Ö, Özgülük SB, Turan N, Demirci-Danışık N (2009) Rumination and anger/ anger expression styles as risk factors for psychological symptoms of adolescents. *Turkish Psychol Couns Guidance J*; 4: 43-53.
- Gambetti E, Giusberti F (2009) Trait anger and anger expression style in children's risky decisions. *Aggress Behav*; 35(1):14-23.
- Gordon T (1996) Etkili Ana-baba Eğitimi ile İletişim Dili. 1.Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 108-123.
- Herrmann SD (2003) Anger and aggression management in young adolescents: an experimental validation of the SCARE program. *Educ Treat Children*; 26: 273-302.
- Kulaksızoğlu A (1998) Ergenlik Psikolojisi. 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 11-79.
- Leenaars AA, Wilde EJ, Wenckstern S, Kral M (2001) Suicide notes of adolescents: a life-span comparison. *Can J Behav Sci*; 33: 47-57.
- Leschied AW, Cummings AL, Brunschot MV, Cunningham A, Saunders A (2001) Aggression in adolescent girls: implications for policy, prevention, and treatment. *Can Psychol*; 42: 200-215.
- Ocakçı A (1999) Özürlü çocukta sağlığı geliştirme: bir hemşirelik yaklaşımı. *Hemşirelik Forumu*; 2: 292-299.
- Özer AK (1997) Sürekli Öfke- Öfke Tarz Ölçeği. Savaşır I, Şahin NH, editörler. *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık kullanılan Ölçekler Ankara; Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, No: 9.
- Puskar K, Bernardo LM, Haley T, Stark KH (2008) Anger correlated with psychosocial variables in rural youth. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*; 31: 71-87.
- Ramirez JM, Fujihara T, Van Goozen S (2001) Cultural and gender differences in anger and aggression: A Comparison between Japanese, Dutch and Spanish students. *J Soc Psychol*; 141: 119-121.
- Starner TM, Peters RM (2004) Anger expression and blood pressure in adolescents. *J School Nursing*; 20: 335-342.
- Stern BS (1999) Anger management in parent adolescent conflict. *Am J Family Ther*; 27: 181-193.
- Terzian MA, Fraser MW (2005) Preventing aggressive behavior and drug use in elementary school: six family-oriented programs. *Aggression Viol Behav*; 10: 407-435.
- TNSA (2008) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporu-Temel Bulgular. [Online] Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Retrieved... from <http://www.hips.hacettepe.edu.tr>.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi-Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı (2005) Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri. [Online] Retrieved from <http://www.ozida.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2009) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı Sonuçları [Online] Retrieved from <http://www.tuik.gov.tr>
- Wolf K, Foshee VA (2003). Family violence, anger expression styles, and adolescent dating violence. *J Family Viol*; 18: 309-316.
- Yılmaz H (1990) 14-18 Yaş grubu ortaöğretim ergenlerinin cinsel eğitimi. *Ankara Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Kazancı O)*, 5-35.
- Yılmaz T (2002) Adolesan Sağlığı ve Gelişimi. 46. Pediatri Kongresi, Mersin.